

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر

«مدیریت پژوهشی»

عنوان طرح پژوهشی:

ارزایی کمی و کیفی مجله طب جنوب دانشگاه علوم پزشکی بوشهر طی سالهای

۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱

مجری طرح

آنیثا اسلامی

همکاران طرح:

سید محسن موسوی، سوسن سالک نژاد، دکتر عبدالرسول خسروی

محمد جواد منصورزاده، زهرا پوش (عضو کمیته تحقیقات دانشجویی)

این طرح با تصویب و حمایت مالی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر اجرا گردیده است.

سال ۱۳۹۳

باسپاس فراوان از:

همکاران گرامی که بنده حقیر را در انجام این پروژه یاری نمودند.

فهرست مندرجات

عنوان	صفحه
خلاصه گزارش.....	۵
مقدمه.....	۱
مروری بر مطالعات قبلی.....	۴
مطالعات انجام شده در ایران.....	۴
مطالعات انجام شده در جهان.....	۹
مواد و روش‌ها.....	۱۰
یافته‌ها.....	۱۱
بحث.....	۲۸
نتیجه‌گیری.....	۳۴
فهرست منابع.....	۳۶
پیوست ۱. سیاهه واریسی ارزیابی کمی و کیفی مجله طب جنوب.....	۳۸

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

- جدول ۱. توزیع فراوانی مقاله‌های منتشر شده در مجله به تفکیک سال..... ۱۲
- جدول ۲. نوع مقاله‌های منتشر شده در مجله..... ۱۳
- جدول ۳. رتبه‌ها و مدارک علمی نویسندگان مقاله‌های منتشر شده در مجله..... ۱۴
- جدول ۴. درصد سهم مشارکت نهادها (دانشگاه‌ها و مراکز علمی - پژوهشی) در ارائه مقاله به مجله..... ۱۵
- جدول ۵. میزان مشارکت گروه‌های علمی - تخصصی در ارائه مقاله به مجله..... ۱۸
- جدول ۶. فراوانی سهم موضوعی مقاله‌ها در مجله طب جنوب..... ۲۲
- جدول ۷. روش‌های بکار گرفته شده در مقاله‌ها..... ۲۴
- جدول ۸. فراوانی منابع و مآخذ فارسی مقاله‌های منتشر شده در نشریه..... ۲۵
- جدول ۹. معیارهای ارزیابی کیفی محتوای مجله طب جنوب بر اساس راهنمای نویسندگان مجله طب جنوب و استاندارد بین‌المللی ISI..... ۲۶
- جدول ۱۰. معیارهای ارزیابی کیفی مجله طب جنوب از نظر استانداردهای کیفیت جلد..... ۲۸

خلاصه گزارش

مقدمه و هدف: مجله‌ها به دلیل ویژگی‌ها و جایگاه مهمی که در میان نظام آموزشی و پژوهشی کشور دارند، باید مورد توجه علمی قرار گیرند، تا بتوانند به رسالت خود در زمینه انتقال اطلاعات و دانش به خوبی عمل کنند. این مطالعه باهدف ارزیابی کمی و کیفی کلیه مقاله‌های موجود در مجله "طب جنوب" دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از ابتدای سال ۱۳۸۲ تا پایان سال ۱۳۹۱ صورت پذیرفته است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع توصیفی به روش تحلیل محتوا می‌باشد. طی این پژوهش، در مجموع ۲۷ شماره از مجله که دارای ۲۶۹ مقاله است، مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به ماهیت پژوهش، جهت گردآوری اطلاعات مورد نظر، از سیاهه و ارسی (چک لیست) محقق ساخته، حاوی شاخص‌های کمی و کیفی به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش آمار توصیفی و از نرم افزار SPSS 16 استفاده گردید.

یافته‌ها: از مجموع نویسندگان مقاله‌ها، بیشترین افراد در مقطع دکترای تخصصی (۲۵/۷ درصد)، دارای رتبه دانشگاهی استادیار (۳۲/۳ درصد) و با وابستگی به دانشگاه علوم پزشکی بوشهر (۴۶/۱۰ درصد) بودند. در مجموع ۶۲ گروه علمی - تخصصی در ارائه مقاله به نشریه مشارکت داشتند. بیشترین نوع مقاله‌ها، پژوهشی (۹۵/۵ درصد)، بیشترین روش‌های پژوهشی، مقطعی از نوع تحلیلی (۴۱/۶ درصد) و بیشترین گرایش موضوعی مقاله‌ها، میکروب شناسی و ایمنولوژی (۱۰/۰۲ درصد) بوده است. از مجموع منابع و مآخذ مورد استفاده در نگارش مقاله‌ها، ۹۱/۵ درصد از منابع لاتین استفاده گردید. همچنین از لحاظ نوع منابع و مآخذ به کار رفته، مقاله‌ها قبل از کتاب‌ها قرار گرفت.

نتیجه‌گیری:

نتیجه کلی حاکی از وضعیت مطلوب کمی و کیفی مجله طب جنوب می‌باشد. اما هنوز در مواردی نیازمند دقت نظر و توجه جدی‌تر مسئولین است تا علاوه بر این که بتواند همچنان وجه خود را در جامعه علمی بویژه حوزه سلامت از لحاظ کمی و کیفی حفظ نماید، سبب صرفه جویی در بودجه کتابخانه‌ها و کمک به مجموعه‌سازان در تهیه مهمترین مجله‌های تخصصی در حوزه علوم پزشکی و سلامت گردد.

واژه‌های کلیدی: مجله طب جنوب، دانشگاه علوم پزشکی، بوشهر

مقدمه:

طی سالیان اخیر شاهد افزایش روزافزون انتشار نشری‌های ادواری به‌ویژه مجله‌های علمی پژوهشی هستیم. افزایش انتشار این مجله‌ها، سبب افزایش تعاملات پژوهشگران و در پی آن رشد تولیدات علمی شده است. امروزه جدیدترین مقاله‌های علمی در این مجله‌ها منتشر می‌شوند. درواقع یکی از راه‌هایی که پژوهشگران به جدیدترین مطالب در حیطه موضوعی خود دسترسی پیدا می‌کنند همین مجله‌های تخصصی هستند.

نشریات ادواری، از مهمترین ابزارهای اطلاع‌رسانی و رشد دانش در جهان محسوب می‌شوند، زیرا حجم کثیفی از اخبار و اطلاعات متنوع از طریق انواع نشری‌های ادواری منتقل می‌شود. به دلیل ویژگی‌هایی که نشریه‌های ادواری دارند، امروزه از نتایج اطلاعات علمی بسیار مهم در دنیا محسوب می‌شوند. با این حال، در بسیاری از کتابخانه‌های کشور توجه جدی و برنامه‌ریزی دقیقی در مورد تهیه، سازماندهی و ارائه خدمات ادواری‌ها صورت نگرفته است. شواهد نشان می‌دهد که مدیریت نشریه‌های ادواری در اغلب موارد نه بر پایه اصول علمی، بلکه بیشتر سلیقه‌ای و موردی بوده است. توجه مسئولان کتابخانه‌ها بیشتر معطوف به کتاب بوده و همواره کتاب را به عنوان مهم‌ترین ماده کتابخانه‌ای قلمداد کرده‌اند. در حالی که نه تنها نشریه ادواری از کتاب کم‌اهمیت‌تر نیست، بلکه در بسیاری از موارد نیاز اطلاعاتی مراجعان، بیشتر از طریق نشریه‌های ادواری تأمین می‌شود (۱).

در این بین، نشریه‌هایی که در حوزه‌های تخصصی با رتبه‌های "علمی-پژوهشی" و "علمی-ترویجی" منتشر می‌شوند دارای ارزش و اهمیت علمی بیشتری نسبت به سایر نشریات در آن حوزه‌ها می‌باشند و محتوای مقاله‌های چرخی نشریه‌هایی دربردارنده مطالب و اطلاعات درست، برخطی و جدیدی در حوزه مربوطه بوده و نقش مؤثری در جهت‌دهی به اقدامات و پژوهش‌های آتی در حوزه تخصصی‌شان بر عهده دارند (۲). در حوزه علوم پزشکی مجله‌های زنجی در داخل کشور منتشر می‌شود، که مجله "طب جنوب" از جمله آن‌ها است. مجله "طب جنوب" از جمله مجله‌های معتبر علمی-پژوهشی در حوزه پزشکی و سلامت است که از سال ۱۳۷۶ به همت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر منتشر شده است. این مجله همواره به ارائه مقاله‌ها و پژوهش‌های متخصصین رشته‌های مختلف پزشکی اهتمام ورزیده است. در طول فعالیت فصلنامه، همواره متخصصان توانمند با آن همکاری داشتند و حاصل پژوهش‌های خود را در آن به چاپ رساندند. لازم به ذکر است که مجله مذکور از مورخ ۱۳۸۰/۱۰/۱ موفق به دریافت رتبه علمی-پژوهشی مجلات از کمیسیون نشریات علوم پزشکی گردید. ترتیب انتشار مجله تا سال ۸۷ به صورت دوفصلنامه و از اواسط سال ۸۸ به صورت فصلنامه می‌باشد. با توجه به انتشار و فعالیت ۱۶ ساله این مجله، همچنین نمایه شدن آن در پایگاه‌های مختلف و این که تنها مجله تخصصی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در حوزه علوم پزشکی و سلامت می‌باشد، هنوز پژوهشی در رابطه با ارزیابی کمی و کیفی نوع مقاله‌های این مجله انجام نشده است. از این رو پژوهشگر را بر آن داشت تا با بررسی مقاله‌های منتشر شده در آن، نشریه را از نظر کمی و کیفی، ارزیابی نماید و الگوی رفتار علمی نویسندگان را در تدوین مقاله‌ها تحلیل و در بالا بردن کیفیت

آن اقدام کند. با توجه به مطالب گفته شده، هدف کلی پژوهش حاضر این است که نمایی کلی از روند حاکم بر مقاله‌های منتشر شده از سال ۱۳۸۲ تا سال ۱۳۹۱، به همراه پرداختن به کم و کثیف جزئی آن در چندین پارامتر ارائه دهد. این پژوهش در تلاش است تا با بررسی این قضیه پی ببرد، که آلی روند رو به رشدی در فرآیند انتشار مجله "طب جنوب" طی این دوره ده ساله وجود داشته است یا خیر؟

پرسش‌های این پژوهش عبارتند از:

- ۱- نوع مقاله‌های مجله "طب جنوب" از نظر مروری و پژوهشی بودن از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟
- ۲- رتبه‌ها و مدارک علمی نویسندگان مقاله‌های منتشره در مجله "طب جنوب"، از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟
- ۳- سهم مشارکت نهادها از نظر شمار مقاله‌های به چاپ رسیده در مجله "طب جنوب"، از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چه اندازه است؟
- ۴- میزان مشارکت گروه‌های علمی- تخصصی از لحاظ شمار مقاله‌های چاپ شده در مجله "طب جنوب" از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چقدر است؟
- ۵- سهم موضوعی مقاله‌ها در مجله "طب جنوب" از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟
- ۶- روش‌ها و تکنیک‌های به کار گرفته شده در مقاله‌های مجله "طب جنوب" از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟
- ۷- منابع و مآخذ مقاله‌های منتشره در مجله "طب جنوب"، از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱، از نظر زبان، نوع و تعداد چگونه است؟
- ۸- وضعیت کیفی محتوای مجله "طب جنوب" از نظر استانداردهای انتشار مجله (نویسنده، چکیده، کلیدواژه و فهرست منابع) از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟
- ۹- وضعیت کیفی مجله "طب جنوب" از نظر استانداردهای کیفیت جلد، انتشار به موقع، نمایه شدن در پایگاه‌های علمی مختلف، داور و هیأت تحریریه خارجی (خارج از دانشگاه) و دارا بودن وب سایت استاندارد از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ چگونه است؟

تعریف عملیاتی پارامترها

پیش از پرداختن به این تعاریف، لازم به ذکر است که برای انتخاب شاخص‌های مورد بررسی در سیاهه واریسی محقق ساخته، از کارهای مشابهی که قبلاً در خصوص ارزیابی نشریات انجام گرفته (متون مورد مطالعه) و همچنین از آیین‌نامه گزارش سطح‌بندی نشریات مصوب علوم پزشکی کشور در سال ۱۳۹۱ استفاده شده است.

نوع مقاله‌ها: در این پژوهش منظور از نوع مقاله‌ها، از نظر مروری یا پژوهشی بودن آن‌ها می‌باشد.

رتبه‌ها و مدارک علمی نویسندگان مقاله‌ها: در این پژوهش منظور، اعضای هیأت علمی به ترتیب با رتبه علمی مربی، استادیار، دانشیار، استاد و اعضای غیر هیأت علمی و نیز مدارک علمی نویسندگان مقاله‌ها به ترتیب با مدرک کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری، دکتری حرفه‌ای، متخصص و فوق تخصص می باشد. لازم به ذکر است معیار بررسی در این مورد، رتبه‌ها و مدارک علمی ذکر شده نویسندگان اول می باشد.

سهم مشارکت نهادها: در این پژوهش منظور از مشارکت نهادها، سهم مشارکت دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و پژوهشی کشور از نظر شمار مقالات به چاپ رسیده در مجله مذکور که ملاک در این مورد، محل خدمت نویسندگان اول مقاله‌ها می باشد. (وابستگی سازمانی نویسنده اول)

روش‌ها و تکنیک‌های به کار گرفته شده در مقاله‌ها: در این پژوهش منظور از روش‌ها و تکنیک‌های به کار گرفته شده در مقاله‌ها، شامل روش‌های توصیفی از جمله روش گزارش موردی، گزارش موارد، اکولوژیک، مقطعی و نیز روش‌های تحلیلی از جمله مورد شاهدی، کوهورت، مقطعی، کارآزمایی بالینی، کارآزمایی اجتماعی، کارآزمایی محیطی می باشد. لازم به ذکر است معیار بررسی در این مورد، ذکر روش پژوهش توسط نویسنده در مقاله می باشد.

سهم موضوعی مقاله‌ها: در این پژوهش منظور از سهم موضوعی مقاله‌ها، مشخص نمودن تعداد مقاله‌ها در هر یک از موضوعات تعیین شده می باشد، که برای تعیین مقوله‌های موضوعی جهت تحلیل موضوعی مقاله‌ها از رده بندی کتابخانه ملی پزشکی¹ (NLM) به عنوان طبقه بندی معیار استفاده خواهد شد. در واقع همه رده NLM جهت تعیین گرایش موضوعی مورد بررسی قرار می گیرند.

میزان مشارکت گروه‌های علمی تخصصی: در این پژوهش منظور از میزان مشارکت گروه‌های علمی تخصصی عبارتند از، سهم مشارکت گروه‌های علمی تخصصی دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و پژوهشی کشور از نظر شمار مقاله‌های به چاپ رسیده در مجله مذکور، که معیار در این مورد گروه تخصصی نویسندگان اول مقاله‌ها می باشد.

منابع و مآخذ مقاله‌های منتشره: در این پژوهش منظور از منابع و مآخذ مقاله‌های منتشره، شامل منابع فارسی، لاتین مندرج در پایان مقاله‌ها، به تفکیک کتاب، مقاله، پایان‌نامه، منابع اینترنتی و ... و نیز تعداد هر یک از این‌ها در مقاله‌ها می باشد.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، کند بودن سرعت اینترنت (موقعی که نیاز به استفاده از قالب الکترونیکی مجله بود) می باشد.

---

¹. National Library of Medicine Classification(NLM)

مروری بر مطالعات قبلی

مطالعات انجام شده در ایران:

در انجام پژوهش‌های علمی استفاده از تجارب پژوهشی دیگران در تدوین چارچوب نظری کار و طراحی روش‌شناسی آن، زمینه ایجاد تکیه گاهی برای استدلال در مرحله ارزیابی فرضیه ها را فراهم می‌آورد. در این پژوهش نیز با مطالعه چندی از پژوهش‌های مرتبط، از تجربیات آن‌ها استفاده شده است. در این زمینه پژوهش‌های زیادی صورت گرفته که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

ملیح (۱۳۷۶؛ به نقل از مح مدی، ۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان "تحلیل محتوای مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی در نشریات ادواری فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۰"، و با استفاده از روش پیمایشی، به تعیین رشد کمی مقالات، تعیین مقالات تألیف و ترجمه شده، تعیین مقالات پژوهشی و غیر پژوهشی، تعیین روش‌های به‌کار رفته در مقالات پژوهشی و تعیین تخصص نویسندگان مقالات در نشریات ادواری فارسی از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۴ پرداخته است. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاکی از آن است، که از نظر کمی تولید مقالات در سال ۱۳۷۳ افزایش درخور توجهی نسبت به دیگر سال‌های مورد بررسی داشته است. بیشترین مقالات، مربوط به موضوعات چاپ و نشر، کتابداری و اطلاع‌رسانی و سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژی اطلاعات می‌باشد. بیشترین روش تحقیق مورد استفاده در مقالات پژوهشی، روش پیمایشی و کمترین درصد روش تجربی است. بیشتر مقاله‌ها نیز توسط نویسندگان ایرانی نوشته شده است. (۳)

سرمدی (۱۳۸۳؛ به نقل از محمدی، ۱۳۹۰) در پژوهشی به تحلیل محتوای مقاله‌های نشریات ادواری علمی - پژوهشی علوم پزشکی فارسی منتشر شده توسط سه نوع دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان‌ها در سال ۱۳۸۱ پرداخته است. در این پژوهش که به روش پیمایشی تحلیلی و با هدف تعیین پراکندگی موضوعی مقاله‌ها بر اساس رده بندی NLM، تعیین میانگین تعداد نویسندگان، میانگین تعداد استنادهای فارسی و لاتین، میانگین تعداد کلید واژه‌ها، کلید واژه‌های منطبق با اصطلاح نامه پزشکی فارسی، کلید واژه‌های غیرمنطبق و کلید واژه‌های غیر موجود در اصطلاح نامه پزشکی فارسی، تعیین میزان مقاله‌های تألیفی و ترجمه شده، تعیین انواع مقاله‌های تألیفی (پژوهشی، موردی، مروری و تفرقه)، تعیین انواع رویکردهای پژوهشی مقاله‌های پژوهشی (تاریخی، تجربی و پیمایشی) و تعیین انواع مقاله‌های پیمایشی (تحلیلی، توصیفی، مقطعی، طولی، دلفی، تحلیلی مقطعی و توصیفی مقطعی) به تحلیل محتوای ۷۴۶ مقاله تولید شده توسط سه نوع مختلف دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مراکز استان‌ها در سال ۱۳۸۱ پرداخت. روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مشاهده مستقیم و ابزار گردآوری داده‌ها، سیاهه وارسی حاوی ۱۷ متغیر بود. در نهایت، مشخص گردید که اختلاف معنی‌داری بین مقاله‌های تولید شده توسط سه نوع دانشگاه از لحاظ تعداد کلیدواژه‌ها و تعداد نویسندگان وجود ندارد. در این پژوهش بیشترین درصد مقاله‌های تولید شده (۱۰/۵)، در زمینه رده موضوعی QV (فارماکولوژی) و کمترین درصد (۰) در

زمینه رده‌های موضوعی WT و WZ (تاریخ پزشکی و سالمندان) است. در این پژوهش ۳۲ مقاله وجود داشت، که در هیچ کدام از رده‌های موضوعی نمی‌گنجیدند. ۳۹۴ مقاله در یک رده موضوعی، ۲۷۰ مقاله در دو رده موضوعی، ۴۶ مقاله در سه رده موضوعی و ۴ مقاله در چهار رده موضوعی قرار می‌گرفتند. بیشترین درصد مقاله‌ها (۸۹/۷) جزء مقاله‌های پژوهشی و کمترین درصد (۸/۸) جزء مقاله‌های متفرقه هستند. بیشترین درصد مقاله‌ها (۵۷/۱) دارای رویکرد پیمایشی و کمترین درصد (۶/۹) دارای رویکرد تاریخی هستند. در میان مقاله‌های پیمایشی، بیشترین درصد (۴۲/۴) جزء مقاله‌های پیمایشی تحلیلی و کمترین درصد (۵/۵) جزء مقاله‌های پیمایشی دلفی هستند. (۳)

امیر اصلانی و مرتضوی سرمد (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان "تحلیلی بر روند کمی و کیفی مجله بیابان، طی یک دوره آماری ده ساله" به بررسی مقاله‌های چاپ شده از سال ۱۳۷۵ تا جلد دهم ۱۳۸۴ در این مجله پرداخته و با استفاده از روش پیمایشی، ۳ پارامتر مشارکت نهادها، رتبه‌های علمی مؤلفین و سهم موضوعی مقاله‌ها را بررسی نموده است. نتایج پژوهش‌ها نشان داده که در مجموع ۱۵۵ عنوان مقاله در مجله بیابان به چاپ رسیده که بیشترین سهم مربوط به دانشگاه فردوسی مشهد و در میان مؤسسات و سازمان‌های پژوهشی غیردانشگاهی بیشترین سهم به سازمان هواشناسی کشور تعلق داشته و بیشترین میزان مشارکت مؤلفین در رتبه استاد بوده که حدود ۲۸ درصد مقاله‌های چاپ شده را به خود اختصاص داده‌اند و بعد از آن به ترتیب رتبه‌های دانشیار، استادیار و مربی قرار دارد. از نظر سهم موضوعی مقاله‌ها، بیشترین سهم (۲۴ درصد) مربوط به علوم گیاهی و کمترین سهم (۶/۵ درصد) مربوط به معماری مناطق بیابانی بوده است. بیشترین موضوع به آب در سال ۱۳۸۱، مربوط به خاک در سال ۱۳۸۴، مربوط به زمین شناسی در سال ۱۳۷۶، مربوط به علوم گیاهی در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۴ مربوط به GIS در سال ۱۳۸۳، مربوط به بیابان در سال ۱۳۸۴، مربوط به اکولوژی در سال ۱۳۸۰، مربوط به کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳، مربوط به اقلیم شناسی در سال ۱۳۸۲ و معماری در سال ۱۳۸۰ بوده است. (۴)

محمدی و متقی دادگر (۱۳۸۶) در مقاله پژوهشی خود به تحلیل استنادی مقاله‌های منتشر شده در ۳۰ شماره از نشریه کتابداری و اطلاع رسانی آستان قدس در فاصله سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴ پرداخته‌اند. در این پژوهش که با استفاده از روش تحلیل استنادی صورت گرفته، تمام مقاله‌های منتشر شده در فصلنامه در این فاصله زمانی تجزیه و تحلیل شده است. بررسی مقاله‌ها در دو بخش صورت گرفته، بخش اول شامل بررسی مقاله از نظر سال انتشار، تألیفی یا ترجمه شده، انفرادی یا گروهی بودن و نظری یا پیمایشی بودن می‌باشد. از بررسی مقاله‌ها مشخص گردید تعداد مقاله‌های تألیفی بیشتر از مقاله‌های ترجمه شده است و در بخش دوم استنادهای مقاله‌های تألیفی مورد بررسی قرار گرفته تا بدان وسیله الگوی رفتار علمی پژوهشگران و محققان رشته کتابداری و اطلاع رسانی در استفاده از منابع معین شود. نتایج نشان می‌دهد که از مجموع استنادهای به کار رفته، بیشترین محمل‌های اطلاعاتی به ترتیب مربوط به مقاله‌ها، کتاب‌ها و

پایان نامه ها است که نشان از مقاله محور بودن محققان این حوزه دارد. منابع انگلیسی زبان نیز در استنادها از منابع فارسی زبان بیشتر است. (۵)

بمانیان، ابافت یگانه و لادری (۱۳۸۷) در مقاله پژوهشی خود با عنوان "ارزیابی کمی و کیفی نشریه هنرهای زیبا طی دوره ۱۲ ساله"، ۳۷۰ مقاله در ۳۳ شماره از مجله مذکور را طی یک دوره ۱۰ ساله و با استفاده از ۹ پارامتر سهم موضوعی مقاله های رتبه های علمی مؤلفین، مشارکت نهادهای علمی، مدت زم ان پذیرش مقاله ها، مشارکت گروه های علمی - تخصصی، منابع و م آخذ، تفکیک مقاله ها بر حسب منبع استخراجی، روش ها و تکنیک های مورد استفاده و دستاوردهای نشریه مورد بررسی قرار داده اند. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، روش تحلیل محتوای کمی است. نتایج بدست آمده در مجموع تغییرات محسوس کمی و کیفی رو به پیشرفتی را در ۹ پارامتر مورد بررسی به دست می دهد. مقاله های معماری، شهرسازی و هنرهای تجسمی بیشترین سهم را از موضوع های مورد بررسی شده به خود اختصاص داده اند. مؤلفین با رتبه علمی استادیار بیشترین تعداد از نویسندگان مورد بررسی را به خود اختصاص داده اند. مؤلفین مختلف مقاله ها از ۲۵ گروه علمی - تخصصی در ارائه مقاله ها مشارکت داشته اند. ۴۰ درصد از مقاله های مورد بررسی حاصل استخراج از کارهای علمی - پژوهشی قبلی بوده است. ساختار مجله نیز تغییر و تحولات در خور توجه را داشته است. (۶)

سلطانی (۱۳۸۷؛ به نقل از محمدی، ۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی تحلیلی اطلاعات پزشکی در نشریات ادواری بهداشتی و پزشکی دوره قاجاریه پرداخته است. جمع بندی و نتیجه گیری نهایی این پژوهش حاکی از آن است که بیشترین فراوانی متعلق به مقوله علم پزشکی، در موضوع خدمات درمانی (۱۴/۳ درصد) و کمترین فراوانی به مقوله کارکنان پزشکی، در موضوع داروسازی با (۰/۲ درصد) است. (۳)

موحد و ایزدی (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان ارزیابی کمی و کیفی مقاله های فصلنامه پژوهش های جغرافیایی طی دوره ۱۰ ساله (۱۳۸۷ - ۱۳۷۸) خود، به بررسی روند شمارگان منتشر شده فصلنامه پژوهش های جغرافیایی در ۱۰ سال گذشته، از شماره ۳۶ (مهرماه ۱۳۷۸ تا شماره ۴۶ (زمستان ۱۳۸۷) در قالب ۸ پارامتر سهم موضوعی مقاله ها، مشارکت گروه های علمی - تخصصی، منابع و م آخذ، تکلیف مقاله ها بر حسب منبع استخراجی و روش تکنیک های مورد استفاده پرداخته است. در این پژوهش ۳۲۰ مقاله در ۳۰ شماره منتشره مورد بررسی قرار گرفته است. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش، روش تحلیل محتوا کمی می باشد. این تحقیق به منظور توصیف عینی و کیفی محتوای مفاهیم به صورت نظام مند انجام می شود. نتایج به دست آمده نشان دهنده پیشرفت کمی و کیفی در ۸ پارامتر مورد بررسی است. مقاله ها در ۱۵ رشته علوم جغرافیایی بررسی شده اند. موضوع های جغرافیای طبیعی، بیشترین سهم را از ع لم جغرافیا داراست، به طوری که اقلیم شناسی با ۱۷/۵ درصد بیشترین موضوع مورد استفاده در این مقاله ها بوده است. بررسی مؤلفین مقاله نشان می دهد مؤلفین با رتبه علمی استادیار بیشترین تعداد از نویسندگان را به خود

اختصاص داده‌اند. مقاله‌ها از ۱۹ گروه علمی - تخصصی ارسال شده است. همچنین تعداد ۶/۶ درصد از مقاله‌های مورد بررسی، حاصل استخراج از کارهای علمی - پژوهشی قبل بوده است و در اغلب مقاله‌ها، روش پژوهش در مقاله به روشنی ذکر نشده است و بیشترین روش پژوهش استفاده شده در مقاله‌ها، روش تحلیلی توصیفی بوده است. (۷)

اردلان افتخاری و چشمه سهرابی (۱۳۸۹) در پژوهشی به تعیین رشد کمی و کیفی مقال‌های نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی آستان قدس رضوی پرداخته است. تعداد مقاله‌های موجود در نشریه به تفکیک سال، مورد بررسی قرار گرفته است. روش مورد استفاده در پژوهش، توصیفی - پیمایشی از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. طی این پژوهش، در مجموع ۳۳۹ مقاله در ۳۹ شماره مجله، با استفاده از ۱۱ پارامتر مذکور مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس یافته‌های پژوهش، سهم نهادهای علمی - پژوهشی داخل و خارج کشور در ارائه مقاله به نشریه ۷۱/۷ درصد بوده است. از مجموع ۳۳۹ نویسنده مقاله‌ها، مؤلفین با رتبه علمی استادی بیشترین تعداد از نویسندگان مورد بررسی را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر مقطع تحصیلی نویسندگان، ۹۳ مقاله دکترا و ۷۳ مقاله کارشناسی ارشد بوده است. در مجموع ۱۰ گروه علمی - تخصصی در ارائه مقاله به نشریه مشارکت داشته‌اند. ۳۳ درصد از مقاله‌ها، برگرفته از کارهای علمی - پژوهشی قبلی بوده است. از مجموع منابع و مآخذ مورد استفاده در نگارش مقاله‌ها، ۶۴/۳ درصد، از منابع لاتین استفاده شده است. از لحاظ نوع منابع و مآخذ به کار رفته، مقاله‌ها قبل از کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها قرار گرفت. نشان می‌دهد محققان این حوزه بیشتر مقاله محور هستند. کیفیت جلد و صحافی شمارگان مجله نیز تغییر و تحولات درخور توجه داشته است. به‌طور کلی، نتایج ب‌دست آمده نشان دهنده وضعیت مطلوب کمی و کیفی نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی آستان قدس می‌باشد. (۸)

بتولی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان استنادات و مشارکت گروهی مقاله‌های مجله علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کاشان (فیض) طی سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۱"، به بررسی تعیین میزان و مشارکت گروهی مقاله‌های مجله فیض بین سال‌های فوق پرداخته است. ۱۲۲۳ نویسنده در نگارش ۳۹۴ مقاله مورد بررسی، مشارکت داشته‌اند. بیشترین تعداد مقاله‌ها (۳۱/۲ درصد) به مقاله‌های سه نویسنده اختصاص داشت. در مقاله‌های مورد بررسی به ۶۷۷۱ منبع (میانگین ۱۷ استناد در هر مقاله) مراجعه شده است. از نظر منابع اطلاعاتی مورد استناد، بیشترین درصد به مقاله‌های مجله‌های انگلیسی اختصاص داشت. در نتیجه مجله‌ها به‌ویژه مجله‌های انگلیسی به عنوان مهم‌ترین مجرای کسب اطلاعات تخصصی معرفی شدند. کتابداران دانشگاه‌های علوم پزشکی، می‌توانند با تهیه مجله‌های هسته معرفی شده در بودجه کتابخانه صرفه جویی نمایند و اعضای هیأت علمی نیز با مراجعه به این مجلات می‌توانند مطالعات خود را هدفمندتر نمایند. (۹)

سلک و بزرگی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان "تحلیل محتوای مقاله‌های منتشر شده در دو نشریه فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی" و "فصلنامه کتاب" در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ به تعیین گرایش موضوعی مقاله‌های مندرج در دو نشریه فصلنامه "کتابداری و اطلاع رسانی" و "فصلنامه کتاب"، تعیین تعداد مقالات و جنسیت پدید آورندگان و مدرک تحصیلی آنان و تعداد مقاله‌های ترجمه و تألیفی این دو نشریه در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ پرداخته است. مجله‌های مورد بررسی در این پژوهش به روش پیمایشی بررسی شدند. ابزار گردآوری اطلاعات سیاهه واری بود. روش پژوهش تحلیل محتواست که یکی از فنون تحلیل در پژوهش کیفی به حساب می‌آید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شد. یافته‌ها: ۲۷۰ عنوان از مقاله‌های تألیفی و ۲۶ عنوان ترجمه بوده‌اند و ۲۵۹ نفر مرد و ۱۷۰ نفر زن به عنوان نویسنده یا مترجم در پدید آوردن مقاله‌ها، شرکت داشته‌اند. بیشترین سهم را نویسندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد با تعداد ۱۷۷ داشته‌اند. از لحاظ گرایش موضوعی مقاله‌ها در فصلنامه کتاب، موضوع "کتابخانه‌ها و مراکز منابع" (۱۳ درصد) بیشترین و "ساختمان و تجهیزات کتابخانه" (۰۶ درصد) کمترین گرایش موضوعی مقاله‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، موضوع "ذخیره و بازیابی اطلاعات" (۱۸/۵ درصد) بیشترین و "ساختمان و تجهیزات کتابخانه" (۰۵ درصد) کمترین موضوع‌های مورد توجه بوده‌اند. با استفاده از آزمون کای اسکوئر مشخص شد که هر دو نشریه از لحاظ پوشش موضوعی یکسان عمل کرده‌اند. (۲)

قهنویه و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله خود با عنوان "تحلیل محتوایی و استنادی مقاله‌های چاپ شده در مجله علمی-پژوهشی مدیریت اطلاعات سلامت"، به بررسی تحلیل محتوایی و استنادی تعداد ۱۷۵ مقاله چاپ شده در مجله فوق طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۹ پرداخته است. این پژوهش با استفاده از چک لیست و مراجعه به تک تک عناوین و محتویات مقاله‌ها، به جمع‌آوری اطلاعات و سپس ورود آن در نرم افزار اکسل و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی اقدام کرده است. روایی چک لیست با استفاده از نظر استادان متخصص تأیید گردیده است. نتایج بررسی‌ها نشان داده که از ۵۳۱ نویسنده در ۱۷۵ مقاله، بیشترین نویسندگان (۵۸ درصد) مرد، بیشترین افراد در مقطع دکتری تخصصی (۲۶۳ نفر)، دارای رتبه دانشگاهی استادیار (۱۱۶ نفر) با وابستگی به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (۱۵۶ مورد) بوده است. بیشترین مقاله‌ها از نوع توصیفی (۱۲۷ مقاله)، بیشترین ابزار مورد استفاده پرسش‌نامه (۷۶ مورد) و بیشترین توصیف-گرهای موضوعی به کار رفته، بیمارستان‌ها (۳۰ مورد) بوده است. (۱۰)

محمدی (۱۳۹۰) در پایان‌نامه خود تحت عنوان "ارزیابی کمی و کیفی مجله تحقیقات کشاورزی ایران وابسته به دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹" به بررسی نمایی کلی از روند حاکم بر شمارگان منتشر شده مجله تحقیقات کشاورزی ایران، وابسته به دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز، از سال ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۸۹ پرداخته است. برای این کار از ۱۰ مؤلفه: سهم مشارکت نهادها، رتبه‌ها و

مدارک علمی نویسندگان مقاله‌ها، سهم مقاله‌ها بر حسب منبع استخراجی آن‌ها، میزان مشارکت گروه‌های علمی تخصصی، روش‌ها و تکنیک‌های به کار گرفته شده در مقاله‌ها، منابع و مآخذ مقاله‌های منتشر شده در نشریه، کیفیت جلد و صحافی شمارگان مختلف نشریه، شیوه دسترسی به شمارگان نشریه، بررسی دستاوردهای نشریه و تعیین روند حاکم بر شمارگان منتشر شده از نظر تعداد مقاله‌های به چاپ رسیده در نشریه به تفکیک سال، استفاده شده است. روش مورد استفاده در پژوهش، توصیفی - پیمایشی از نوع تحلیل محتواست. طی این پژوهش، در مجموع ۱۶۷ مقاله در ۳۰ شماره مجله، با استفاده از ۱۰ مؤلفه مذکور بررسی گردید. بر اساس یافته‌های پژوهش، سهم نهادهای علمی - پژوهشی داخل کشور در ارائه مقاله به نشریه (۹۹/۴ درصد) و نهادهای خارج از کشور (۶ درصد) بوده است. از مجموع ۳۹۶ نویسنده مقاله‌ها، مؤلفان با رتبه علمی استادیاری (۱۳/۷۱ درصد)، بیشترین تعداد از نویسندگان مورد بررسی را به خود اختصاص داده‌اند. از بین (۴۰/۶۶ درصد) نویسندگان اولی که مدارک آن‌ها مشخص شده است، به ترتیب نویسندگان با مدرک دکترا (۶۳/۳۵ درصد) و دانشجویان کارشناسی ارشد (۲۱/۷۴ درصد) بیشترین سهم در نگارش مقاله‌ها داشته‌اند. در مجموع ۲۶ گروه علمی - تخصصی در ارائه مقاله به نشریه مشارکت داشته‌اند. از بین دانشگاه‌های دولتی، تعداد ۹۱ عنوان مقاله، یعنی (۵۴/۵ درصد) مقاله‌های ارسالی را دانشگاه شیراز به تنهایی به خود اختصاص داده است. مقاله‌های مجله‌ها و کتاب‌ها به ترتیب با (۶۹/۷۰ درصد) و (۱۷/۶۳ درصد)، بیشترین تعداد منابع و مآخذ لاتین مورد استفاده در نگارش مقاله‌های منتشره را به خود اختصاص داده‌اند. از لحاظ نوع منابع و مآخذ به کار رفته، مقاله‌ها قبل از کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها قرار گرفتند که نشان می‌دهد محققان این حوزه بیشتر مقاله محور هستند. کیفیت جلد و صحافی شمارگان مجله نیز تغییر و تحولات درخور توجه داشته است. به طور کلی، نتایج به دست آمده نشان دهنده وضعیت مطلوب کمی و کیفی مجله تحقیقات کشاورزی ایران، وابسته به دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز می‌باشد. (۳)

مطالعات انجام شده در جهان:

کوکلی^۱ و همکارانش (۲۰۰۱) در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل محتوای نشریه روان‌شناسی سیاه بین سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۷۴ که در آفریقا منتشر می‌شد، به بررسی موضوعی مقاله‌ها و تعداد نویسندگان آن‌ها پرداختند. در این پژوهش، آن‌ها با استفاده از روش پیمایشی توصیفی و روش مشاهده مستقیم و با کمک چک لیست، برای موضوع مقاله‌ها ۱۵ مقوله موضوعی را در نظر گرفتند. نتایج پژوهش حاکی از این است که بیشترین درصد مقاله‌ها، مربوط به دو مقوله موضوعی و در حدود ۱۶ درصد بود. یعنی در طول ۱۵ سال حدود ۵۲ درصد کل مقاله‌ها، مربوط به ۴ مقوله موضوعی و حدود ۴۸ درصد مربوط به ۱۱ مقوله دیگر بود. در این پژوهش، میانگین تعداد نویسندگان مقاله‌ها ۳ نفر بود. (۱۱)

^۱.Cokley

شریف و محمود^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی دو مجله اصلی اقتصادی پاکستان را تحلیل استنادی کردند. آن‌ها ضمن مشاهده مشابهت‌هایی بین دو مجله، دریافتند که بیش از ۵۰ از مقاله‌های هر دو مجله، مقاله‌های یک مؤلفی هستند و تنها ۲۰ از مقاله‌ها با مشارکت ۲ پدیدآور نوشته شده‌اند. بیش از ۵۰ درصد از استنادها را ارجاع به منابع کتاب تشکیل می‌داد. البته ارجاع به متون الکترونیکی نیز در بین ارجاعات به چشم می‌خورد که درصد آن بسیار اندک بود. تجزیه و تحلیل ۵۴۱۱ استناد در مقاله‌های دو مجله نشان داد که بین میانگین استنادها در هر مقاله در این دو مجله، تفاوتی معنادار دیده نمی‌شود اما این میانگین در استناد مقاله‌ها بین سال‌های ۱۹۶۹-۱۹۷۰ و ۱۹۹۹-۲۰۰۰ افزایش داشته است. از نظر میانگین نیم عمر منابع، در بین دو مجله مورد بررسی تفاوتی معنادار مشاهده شد به طوری که میانگین نیم عمر مقاله‌های این دو مجله ۹/۱۶ سال و ۱۲/۹۶ سال گزارش شده‌اند. از نظر زبان نشریات ادواری مورد استناد، اولویت با نشریات آمریکایی است. (۱۲)

هریدسان و کولشرستا^۲ (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان تحلیل استنادی ارتباط علمی در مجله سازماندهی دانش به بررسی استنادهای مجله مذکور پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که متوسط استناد برای هر مقاله ۲۱ بوده که کتاب بیش از سایر منابع مورد استناد قرار گرفته است. (۱۳)

آنچه از مرور پیشینه‌ها در حوزه ارزیابی مجله‌ها از نظر کمی و کیفی حاصل شده، این است که هرچند در ارتباط با این موضوع پژوهش‌هایی انجام شده (بمانیان، ۱۳۸۷؛ موحد و ایزدی، ۱۳۸۸؛ اردلان افتخاری و چشمه سهرابی، ۱۳۸۹؛ محمدی، ۱۳۹۰) اما تاکنون پژوهشی در رابطه با ارزیابی کمی و کیفی مجله طب جنوب انجام نشده است. لذا با توجه به نقش مهم این مجله در ارتقاء سطح علمی پژوهشگران و دانشگاه، لازم است پژوهشی در این رابطه نیز انجام شود.

مواد و روش‌ها:

در این پژوهش، به ارزیابی کمی و کیفی کلیه مقاله‌های مدرج در مجله "طب جنوب" دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از ابتدای سال ۱۳۸۲ تا پایان سال ۱۳۹۱ پرداخته شد. روش پژوهش، تحلیل محتوا می‌باشد. تحلیل محتوا که به منظور بررسی محتوای متن‌ها به کار گرفته می‌شود، در اصل تحلیل نظام مند فراوانی کلمه‌ها، عبارت‌ها، مفهوم‌ها و ... در کتاب، فیلم و دیگر انواع مواد است.^۳ در مجموع، ۲۷ شماره از مجله که دارای ۲۶۹ مقاله است، مورد بررسی قرار گرفتند. در پژوهش حاضر به دلایلی که جامعه مورد

^۱ . Sharif & Mahmoud

^۲ . Haridasan & Kulshrestha

^۳ . آذرانفر، جوانه (۱۳۸۵). "تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی سال‌های ۱۳۷۳-۱۳۸۲، موجود در پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران". فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، ۲۱(۴): ۳۹-۱۹.

پژوهش گسترده نبود، از روش نمونه‌گیری استفاده نشد و همه جامعه مورد مطالعه به روش سرشماری، در پژوهش شرکت داده شدند. با توجه به ماهیت پژوهش، جهت گردآوری اطلاعات مورد نظر، از سیاهه واری (چک لیست) محقق ساخته، حاوی شاخص‌های کمی و کیفی به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شده است. شاخص‌های کمی موجود در سیاهه واری شامل: سهم مشارکت نهادها (وابستگی سازمانی نویسنده اول)، رتبه‌ها و مدارک علمی نویسندگان مقاله‌ها (نویسنده اول)، نوع مقاله‌ها (مروری یا پژوهشی)، روش‌ها و تکنیک‌های پژوهشی به کار گرفته شده در مقاله‌ها، میزان مشارکت گروه‌های علمی تخصصی، منابع و مآخذ مقاله‌های منتشر شده در نشریه از لحاظ زبان، نوع و تعداد آن‌ها، سهم موضوعی مقاله‌ها می‌باشد و شاخص‌های کیفی موجود در سیاهه واری از دو نظر مورد بررسی قرار می‌گیرد: محتوای مجله و خود مجله. شاخص‌های کیفی محتوای مجله شامل: استانداردهای انتشار مجله (مؤلف، چکیده، کلیدواژه‌ها و فهرست منابع) و شاخص‌های کیفی مجله شامل: استانداردهای کیفیت جلد، چاپ به موقع، نمایه شدن نشریه در پایگاه‌های علمی مختلف، داور و هیأت تحریریه خارجی (خارج از دانشگاه) و دارا بودن وب سایت می‌باشد. در واقع اطلاعات هریک از شاخص‌ها بر اساس سیاهه واری و مشاهده مستقیم مقاله‌ها گردآوری می‌شود. روایی سیاهه واری با استفاده از نظر صاحب نظران در این حوزه، مورد تأیید قرار گرفته است. لازم به ذکر است که برای انتخاب شاخص‌های مورد بررسی در سیاهه واری محقق ساخته، از کارهای مشابهی که قبلاً در خصوص ارزیابی نشریات انجام گرفته (متون مورد مطالعه) و همچنین از آیین‌نامه گزارش سطح بندی نشریات مصوب علوم پزشکی کشور در سال ۱۳۹۱ استفاده شده است. همچنین برای تعیین مقوله‌های موضوعی جهت تحلیل موضوعی مقاله‌ها، از رده بندی کتابخانه ملی پزشکی (NLM) به عنوان طبقه بندی معیار استفاده شده است. به این صورت که کلید واژه‌های نویسنده مقاله‌ها با همه رده NLM (جهت تعیین پراکندگی موضوعی مقاله‌ها) مطابقت داده شد. جهت تجزیه و تحلیلی داده‌ها، از روش آمار توصیفی و از نرم افزار SPSS 16 استفاده شده است.